

บทคัดย่อ

งานวิจัยชิ้นนี้เป็นการศึกษา “พลังและศักยภาพของหญิงสูงอายุในการดำรงชีวิต” นี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาภาวะกีดทับที่หญิงสูงอายุได้รับและกระบวนการ กลยุทธ์เพื่อสร้างพลัง ในการดำรงชีวิตหญิงสูงอายุท่ามกลางความกดทับทางเพศ และความกดทับทางวัยที่เผชิญ โดย วิเคราะห์ผ่านแนวคิดทฤษฎีชายเป็นใหญ่ (Patriarchy) แนวคิดการสร้างพลังอำนาจในตนเอง (Empowerment) วาทกรรมต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นมาเพื่ออธิบายผู้สูงอายุหญิง ความเป็นเพศสภาพ (Gender) ภาวะกีดทับหรือทำให้หญิงสูงอายุเป็นอื่น โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (in-depth interview) และการสัมภาษณ์บุคคล (Oral history) จากผู้สูงอายุหญิงจำนวน 4 ท่าน

การศึกษาพบว่าผู้สูงอายุหญิงต้องเผชิญกับภาวะกีดทับทางเพศที่มาจากโครงสร้าง ทางสังคมที่หญิงสูงวัยดำรงอยู่เป็นระบบสังคมแบบชายเป็นใหญ่ ที่สร้างให้ “หญิงด้อยกว่าชาย” แทรกซึมอยู่ในทุกอณูของโครงสร้างทางวัฒนธรรม การเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ โดยบอกสอน ผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม พื้นที่ที่ถ่ายทอดวาทกรรมดังกล่าว เริ่มต้นตั้งแต่พื้นที่ครอบครัว ที่ให้คุณลักษณะเริ่มต้นของความเป็นลูกผู้หญิงและความเป็นลูกผู้ชายที่แตกต่างกัน เมื่อก้าวย่าง เข้าสู่วัยรุ่น กรอบปฏิบัติของความเป็นหญิง ถูกคาดหวังมากกว่าความเป็นชาย และสร้างมายาคติ (อคติทางเพศ) ครอบผู้หญิง ด้วยการให้คุณค่าวัยสาวผูกติดกับพรหมจรรย์ ซึ่งได้เพิ่มแรงกด ทับทางเพศตามไปด้วย และเพิ่มสูงขึ้นอีก เมื่อเข้าสู่วัยครอบครัว หรือ การใช้ชีวิตคู่ ที่ถูกกรอบ บทบาทของความเป็นภรรยาและแม่ สร้างพันธนาการชีวิตให้ผู้หญิงยอมจำนน ดังคำว่า “ภรรยา และลูกเป็นสมบัติของสามี” โดยยากที่จะหลุดพ้นจากภาวะการถูกกีดทับนั้น ๆ ได้ จนส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตของหญิงสูงวัยทั้ง 4 แต่ท้ายสุดแรงกดทับทางเพศที่หนักหน่วง ได้ทำให้เกิด แรงต้านอยู่ภายในตัวตนของหญิงสูงวัยที่ต้องการปลดพันธนาการ ภาวะดังกล่าวนำไปสู่ กระบวนการเสริมสร้างพลังอำนาจให้เกิดขึ้นในตัวเอง

ภาวะกีดทับทางวัยของหญิงสูงอายุเกิดขึ้นใน 2 ระดับ คือ 1) ระดับครอบครัว ภาวะ กีดทับที่เกิดขึ้นจะเป็นในลักษณะที่ถูกหลาน มีมุมมองต่อหญิงสูงอายุว่า “แก่” ในความหมายว่า อ่อนแอ ควรพักผ่อน ถูกหลานไม่ยอมให้ทำอะไร อยากให้อยู่เฉยๆ เลิกทำงานเพราะไม่อยากให้ ไม่เปิดโอกาสให้ผู้สูงวัยได้คิด และเลือกทำในสิ่งที่ตนเองต้องการ 2) ระดับสังคม เป็นการถูกเติม หรือเพิ่มความหมายในฐานะภรรยา และในฐานะวัยฟุ้งฟิงให้แก่หญิงสูงอายุ (รวมถึงชายสูงอายุ ด้วย) ผ่านนโยบายของรัฐ เช่น การจัดสวัสดิการเบี้ยยังชีพสำหรับผู้สูงอายุ แม้ว่า หญิงสูงอายุ

หลายคนจะมองว่าเป็นเรื่องดีที่รัฐได้ให้การช่วยเหลือ แต่มีหญิงสูงอายุบางคนได้แสดงทัศนคติที่ต่างออกไปเพราะคิดว่าเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นสำหรับตน

หญิงสูงอายุมีกระบวนการ กลยุทธ์ในการสร้างพลังของตนเองท่ามกลางความกดดันทางเพศ และความกดดันทางวัยที่ต้องเผชิญ ด้วยการ การเปลี่ยนวิธีคิดเชิงบวก ให้คุณค่า สร้างพลังให้ตนเอง และแสวงหาช่องทาง/ทางออกในการหลุดพ้น การออกสู่สาธารณะ กับการพยายามก้าวข้ามการกดทับการออกสู่สาธารณะ หรือการมีโอกาสได้ทำงานเพื่อสังคม เป็นจุดเปลี่ยนที่สำคัญ ที่เป็นแรงผลักดันให้ผู้สูงอายุหญิงก้าวข้ามกับภาวะกดดันทั้งในฐานะผู้หญิง และผู้สูงอายุวัย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่สำคัญที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ คือ รัฐควรปรับเปลี่ยนมุมมอง หรือวิธีคิดที่มีต่อหญิงสูงอายุ รวมถึงชายสูงอายุในมุมมองใหม่ ที่ไม่มองอย่างเหมารวมว่าทุกคนเหมือนกัน เพราะจะทำให้รัฐไม่สามารถมองเห็นความแตกต่างหลากหลายของผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นพื้นฐานที่สำคัญที่จะนำไปสู่การจัดสวัสดิการทางสังคมสำหรับผู้สูงอายุที่สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของผู้สูงอายุ และการส่งเสริม สนับสนุนผู้สูงอายุให้อยู่อย่างมีคุณค่า มีศักดิ์ศรีอย่างยั่งยืนได้ อีกทั้งควรสนับสนุนให้มี “การเตรียมความพร้อมก่อนเข้าสู่วัยผู้สูงอายุที่เน้น การเสริมสร้างพลังชีวิต” ให้แก่ผู้สูงอายุ ก่อนที่จะเข้าสู่วัยสูงอายุควรมีการจัดกระบวนการเตรียมความพร้อมของผู้สูงอายุและเตรียมความพร้อมของชุมชน เพื่อสร้างสรรคพื้นที่หรือกิจกรรมที่สนับสนุนให้เกิดการรวมกลุ่มของผู้สูงอายุ

ควรมีหน่วยงานสวัสดิการสังคม ให้การสงเคราะห์ช่วยเหลือแนะนำผู้สูงอายุหญิงให้สามารถชีวิตของตนเองให้เป็นผู้มีความสุข โดยเน้นให้มีบริการแบบองค์รวมให้แก่หญิงสูงอายุเหล่านี้ ซึ่งจะช่วยเสริมพลัง ศักยภาพในหญิงเหล่านี้ให้อยู่อย่างมีความสุขและมีพลังชีวิตที่จะสามารถทำประโยชน์ให้แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคมได้มาก